

Symposiumbundel

TER GELEGENHEID VAN DE VERSCHIJNING VAN HET
“ZAKBOEK STATENLEDEN, GEREEDSCHAPSKIST VOOR
HET BETERE STATENWERK”

- 18 MEI 2018 -

Samengesteld door Mr. C.P.W. (Peter) van den Berg

Colofon

Digitale uitgave symposiumbundel ter gelegenheid van de verschijning van het
“Zakboek Statenleden, gereedschapskist voor het betere statenwerk”

Uitgave van Leg-Uit

Ontwerp LEE-OUT

Waddinxveen, 13 juli 2018

Met medewerking van:

mr. A. (Ankie) Broekers-Knol

G.W. (Gerben) Huisman

mr. R.D. (Richard) van Oevelen

A.J. (Arne) Schaddelee

J. (Harold) van de Velde MA

Fotoverantwoording:

Foto mr. A. Broekers-Knol, pagina 33 - Eerste Kamer/Hans Kouwenhoven

Overige foto's - Kees van Kranenburg

WOORD VOORAF

Door: mr. C.P.W. (Peter) van den Berg

Honderden nieuwe Statenleden starten in 2019 aan een grote uitdaging. Maar, hoe pakken ze dit aan? Staan de Staten schaakmat? Speciaal voor Statenleden is het Zakboek Statenleden ontwikkeld. Tijdens het op 18 mei 2018 gehouden mini-symposium 'Staten schaakmat?!' ontving Willibrord van Beek, Commissaris van de Koning van de Provincie Utrecht, het eerste exemplaar.

In deze symposiumbundel zijn de inleidingen en voordrachten opgenomen die tijdens het symposium zijn uitgesproken. Op deze manier kunt u nog eens rustig teruglezen en terug kijken op een goed bezochte en geslaagde bijeenkomst.

Staten schaakmat?! Om in schaaktermen te blijven: juist de Statenleden horen het spel te bepalen...!!

De boeken in onze serie *Zakboeken Openbaar Bestuur* zijn onmisbare naslagwerken voor raads-, statenleden en andere (lokale) politici.

ZAKBOEK RAADSLEDEN

GEREEDSCHAPSKIST VOOR HET BETERE RAADSWERK

mr. C.P.W. (Peter) van den Berg
C.J. (Jorden) Hagenbeek (red.)

ZAKBOEK STATENLEDEN

GEREEDSCHAPSKIST VOOR HET BETERE STATENWERK

mr. C.P.W. (Peter) van den Berg
C.J. (Jorden) Hagenbeek
G.W. (Gerben) Huisman
A.J. (Arne) Schaddelée (red.)

Raads- of Staatswerk is een ambacht of een vak. Een vakman zorgt dat hij goed gereedschap heeft, maar hij heeft niet alles direct of tegelijk nodig. Zo is ook dit boek opgezet: om zowel starters als ervaren volksvertegenwoordigers te voorzien van gereedschap om hun ambt of ambacht uit te voeren.

De boeken bestaan uit drie delen: 1) de gemeenteraad / de Provinciale Staten, 2) het functioneren van de fractie en 3) het raadslid / het Statenlid.

Praktische voorbeelden en tips, korte columns van raads- en Statenleden, (staten)griffiers en bestuurders maken de gereedschapskist compleet. Kortom, een *must-have!*

U kunt de boeken bestellen bij Berghauser Pont op www.berghauserpont.nl
Wilt u meer dan 10 exemplaren in één keer bestellen? Neem dan contact met ons op via 020 637 50 00 of via info@berghauserpont.nl voor een eventuele korting.

INHOUDSOPGAVE

Woord vooraf	3
Inhoudsopgave	5
1. Schaakmat als Statenlid	7
2. Staten en Senaat	9
3. Toekomst Provinciale bestuurslaag	13
4. Staten aan zet	19
5. Boekpresentatie	23
De presentatie in beeld	29
6. Een welkom hulpmiddel!.	31
Personalia	33

1. SCHAAKMAT ALS STATENLID

Door: A.J. (Arne) Schaddelee

Een kort woord ter introductie. Maar, ongetwijfeld vol fouten. Belangrijke dingen ga ik vergeten. Ik zal u niet verrassen met spitsvondigheden. Misschien volgen er wel heel erg ongepaste, domme dingen ...

Neemt u het mij alstublieft niet kwalijk.

Ik ben slechts een eenvoudig Statenlid. Ik heb geen tekstschrijver die een dag de tijd nam voor een fraaie introductietekst. Ik heb ook geen secretaresse die nog eens kritisch keek op stijlfouten. Onderweg naar het symposium moest ik mij per fiets naar het provinciehuis haasten. Fijn op de achterbank nog even m'n tekst doornemen zat er niet in. Kortom, bij voorbaat stond ik al schaakmat tegenover het keurkorps dat tijdens het symposium een bijdrage leverde.

Een Kamervoorzitter, een burgemeester, onze eigen Commissaris van de Koning: zij behoeften hun speeches vast niet zelf te schrijven. Een omvangrijk en zeer deskundig ambtenarenapparaat staat hen immers dag en nacht terzijde. Ze zijn geen partij voor een eenvoudig Statenlid. Als part timer zijn Statenleden belast en beladen met grote verantwoordelijkheden. Wekelijks steken zij vele uren in het Statenwerk. Uit idealisme. Uit pure liefde voor die prachtige provinciale bestuurslaag.

Natuurlijk, Statenleden krijgen daarvoor een kleine vergoeding. Maar, wie die vergoeding deelt door het aantal uur zal al snel begrijpen dat het toch vooral liefdewerk is. Ter vergelijking, mijn zoon verdient met zijn krantenwijk bijna net zoveel per uur. Op sociale media lees ik regelmatig dat veel politici ordinaire zakkenvullers zijn. Soms steekt het mij, maar meestal haal ik daarover mijn schouders op.

U zult het misschien niet geloven. Maar, ondanks al deze ellende zijn Statenleden tóch de hoogste baas van de provincie. Onze machtige provinciale bestuurders, de gedeputeerden en de commissaris, zitten hier slechts bij de

gratie van het vertrouwen van 49 Statenleden. En die bepalen de kaders. Die stellen de regels vast. En het zijn ook diezelfde Statenleden die achteraf streng controleren of het allemaal wel of niet klopt en een verklaring van goed gedrag verdient. Dit vraagt om ambtsdragers die het politieke ambacht verstaan, goed gereedschap hebben en dat gereedschap ook goed gebruiken.

Buiten dat stiekeme, kleine genot van het zijn van de hoogste baas is er nog een veel grotere reden om te genieten van het provinciale werk. Dat is de inhoud. De provincie gaat over stad en platteland. Over fietsen, auto's, bussen en boten.

Over boeren, burgers en bedrijven.

Over landgoederen, oude kerken, forten en waterlinies.

Van cultuur tot natuur. Van geuren, geluiden en gassen tot beesten en bomen.

Misschien staan Statenleden wel schaakmat. Maar mij hoort u niet klagen.

Het is een feest. Een heel groot voorrecht om de prachtige provincie te mogen dienen als Statenlid!

SMAAKMAKERS

de gele kamer
waarom communicatie?

In de smaak vallen, dat willen we allemaal. Smaakvol, niet smakeloos. Maar, waarom?

Op zoek naar de bedoeling van communicatie. Dat is wat wij doen. Samen de kernwaarden van uw organisatie ontdekken en werken aan goede communicatie en rake marketing.

Zo werken de smaakmakers van de gele kamer.

Trek in een goed gesprek?

Neem de proef op de som en mail naar arne@degelekamer.nl.

www.degelekamer.nl

2. STATEN EN SENAAT

Door: mr. A. (Ankie) Broekers-Knol

Dames en heren,

Graag neem ik u in gedachten mee naar de vergaderzaal van de Eerste Kamer in Den Haag. Wie van u is er al eens geweest? Zo niet, dan kent u de zaal wellicht van de foto's of tv-beelden.

De groene bankjes, het rode tapijt met daarin de Nederlandse leeuw verwerkt en natuurlijk het beschilderde plafond? De luisterrijke getuigenis van onze Gouden Eeuw. De versieringen zijn aangebracht na de constructie van de zaal tussen 1650 en 1652.

De zaal werd destijds gebouwd voor de Staten van Holland en West-Friesland. Deze gewesten handelden over de gehele wereld en waren zeer welgesteld. Het plafond toont deze rijkdom en het internationale karakter van de handel. De handelspartners kijken via ‘ramen’ de zaal in. Tot aan 1795 blijft de zaal bijna 150 jaar de vergaderzaal van de Staten-Generaal. Eerst voor de Staten van Holland en West-Friesland, later voor de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden. Maar wat bij velen wellicht niet meer bekend is: tot 1975 is de zaal in gebruik geweest door Provinciale Staten van Zuid-Holland. De Eerste Kamer vergadert er vanaf januari 1849.

Wij praten heel makkelijk over Provinciale Staten, Staten-Generaal enzovoort, maar wat betekent ‘staten’ eigenlijk? ‘Staten’ komt van het Franse ‘états’, dat standen betekent. Hiermee werden de drie standen in de samenleving aangeduid: de geestelijkheid, de adel en de steden. Al twee eeuwen vóór de bouw van de zaal kwamen de Staten-Generaal in een eerste vergadering bijeen. In die tijd werd die naam nog niet gebruikt. Eind 1463 riepen enkele ongeruste steden op tot een gezamenlijke vergadering. Ze maakten zich zorgen over de plannen van Hertog Filips de Goede van Bourgondië voor een kruistocht naar Constantinopel. Met name de onzekere positie van de

troonopvolger (Filips was al bijna zeventig), baarde hen zorgen. Er waren plannen dat het bestuur van Holland en Zeeland in handen zouden komen de Engelse koning Edward IV. Uiteindelijk kwamen de afgevaardigden van de steden uit verschillende gewesten en de Hertog tot overeenstemming over de opvolging en zouden geen kruistochten plaatsvinden. Deze vergadering - die van 9 januari tot 12 februari 1464 duurde - geldt als de eerste vergadering van de Staten-Generaal.

Ongeveer 125 jaar na de eerste vergadering van de Staten-Generaal kondigden de Staten-Generaal - door middel van het Plakkaat van Verlatinghe - in 1581 aan dat zij zich onttrokken aan het gezag van Filips II. Zij zochten vervolgens een buitenlandse vorst om hun Staten verenigd te houden. Toen dat uiteindelijk niet lukte, ontstond - bijna tegen wil en dank - de Republiek der Nederlanden. Vanaf 1593 vormden de Staten-Generaal een permanent college dat dagelijks vergaderde. Een vaste plek om te vergaderen werd gezocht én gevonden: het Binnenhof in Den Haag.

Het staatsbestel met gewestelijke soevereiniteit bleek eind 18e eeuw niet bestand tegen de denkbeelden van de Verlichting. Toen Napoleon het land in 1810 inlijfde, werd het bestuur volledig gecentraliseerd. In de Grondwet van 1814 werd een unicameraal stelsel voorgesteld: een Staten-Generaal die uit één kamer bestond. Dit stelsel heeft echter niet lang gefunctioneerd. Een jaar later wordt in de gewijzigde Grondwet een tweekamerstelsel vastgelegd. Met een Eerste Kamer waarvan de Leden door de Koning werden benoemd en de leden van de Tweede Kamer door Provinciale Staten. De Provinciale Staten werden aangewezen door de ridderschap, de steden en de landelijke stand. Het waren bolwerken van provinciale aristocratie.

De Grondwet van 1848, het revolutiejaar in Europa, veranderde dat naar de huidige situatie: een rechtstreeks gekozen Tweede Kamer en een Eerste Kamer gekozen door de Provinciale Staten. Tot op heden is dat zo. De band van de Eerste Kamer met de provincies geeft het belang aan van het samenbinden van het land. Ook bij het samenstellen van de kandidatenlijsten voor de Eerste Kamer is het van belang dat deze regionale vertegenwoordiging laten zien. Leden van de Eerste Kamer zijn zich er zeer van bewust dat zij een band met

de provincies hebben, ook al zitten ze er niet námens de provincies. Dit komt onder meer tot uitdrukking in de geregelde contacten tussen de Provinciale Staten en de Eerste Kamer. De Senaat ontvangt delegaties van Provinciale Staten tijdens zogenaamde Provinciebezoeken. Deze ontmoetingen staan altijd in het teken van actuele wetgeving.

Zo bezochten de Provinciale Staten van Groningen en Drenthe de Eerste Kamer een half jaar geleden. Bij dat bezoek stonden de energievoorziening van de toekomst en de Omgevingswet centraal. Ook voor Prinsjesdag worden vertegenwoordigers uit de provincies uitgenodigd voor de Verenigde Vergadering van de Staten-Generaal in de Ridderzaal. Die ontmoetingen zijn buitengewoon waardevol.

Deze weken staan op de Kameragenda twaalf gemeentelijke herin delingen. Op zo'n moment komt de band tussen de provincie en de Senaat ook weer om de hoek kijken. Al is het niet meer zoals in de 19e eeuw. In tegenstelling tot voor de Grondwetswijziging van 1983 stemmen de Kamerleden alleen nog 'zonder last', en niet langer 'zonder last en ruggespraak'. Dit laatste was opgenomen in de Grondwet van 1815 vanwege de traditie tot die tijd dat de afgevaardigden van de Staten juist wel stemden met last en ruggespraak. Ze gingen dan terug naar hun achterban met de koets of de trekschuit om zaken die voorlagen in de Staten-Generaal te bespreken. Vervolgens reisden zij weer terug naar Den Haag om te stemmen. Ruggespraak kostte veel tijd. Niet voor niets werd in 1815 bepaald dat de leden 'zonder last en ruggespraak' stemmen.

Tot besluit neem ik u mee terug naar de Eerste Kamer. Want daar herinnert niet alleen de 17e-eeuwse vergaderzaal aan de betrekkingen met de provincies. In de Hall uit het begin van de 20e eeuw zijn in de rand van het plafond de wapens van de provincies verwerkt. Bij de renovatie van de zaal in 1995 ontving de Eerste Kamer van de provincies als geschenk zes messing tafellampen. In de voet van iedere lamp staan de namen van twee provincies gegraveerd. Als symbool van de gedecentraliseerde eenheidsstaat én bekrachtiging van onze onderlinge verbondenheid. De band met de provincies is een historische band, een band met de oorsprong van ons land. Die band is waardevol, die moeten wij niet vergeten.

Dank u.

3. TOEKOMST PROVINCIALE BESTUURSLAAG

Door: mr. R.D. (Richard) van Oevelen

1. Inleiding

De positie van de provincie als bestuurslaag tussen het Rijk en de gemeenten is de afgelopen decennia zowel zeker als onzeker gebleken. Zeker, omdat de vorm en organisatie van provincies binnen de bestuurlijke hoofdstructuur - ook wel het “Huis van Thorbecke” genoemd - de afgelopen 170 jaar niet noemenswaardig is veranderd.¹ Onzeker, omdat al ruim 70 jaar - vanaf het einde van de Tweede Wereldoorlog - doorlopend wordt gesproken over een reorganisatie van ons openbaar bestuur, waarbij het meer in het bijzonder gaat om de inrichting van ons middenbestuur. De vraag wat er met de provincie als bestuurslaag dient te gebeuren en wat dus de toekomst van de provincie is, is tot op de dag van vandaag actueel.

In deze voordracht ga ik hierop in door eerst stil te staan bij de aanleiding van de discussie over een bestuurlijke reorganisatie. Daarna behandel ik achtereenvolgens de vele verschillende plannen die de revue zijn gepasseerd, de huidige stand van zaken en bespreek ik tot slot de kansen die er liggen voor de provincie als bestuurslaag en de rol van Statenleden daarbij in het bijzonder. Want een toekomst heeft de provincie, in ieder geval in mijn ogen, nog zeker.

2. Het ‘regionaal gat’ als aanleiding voor bestuurlijke reorganisatie

Vooraf in de stedelijke gebieden werd vanaf het einde van de Tweede Wereldoorlog een zogenoemd ‘regionaal gat’ gevoeld tussen de provinciale en gemeentelijke bestuurslaag. De uitbouw van de verzorgingsstaat leidde in die jaren tot een aanzienlijke taakverzwaring van de overheid en de samenleving

1 Zie R.D. van Oevelen, *De provincie in het nauw*, Weert: Celsus Juridische Uitgeverij 2016, p. 8 en 31. Zie hierover ook O.J.D.M.L. Jansen, *Blauwdruk en rode lap: het middenbestuur in Nederland. Niets doen is geen optie, maar hoe nu verder?*, Gst. 2017/142, p. 736. De enige kanttekening die hierbij te plaatsen valt, is dat in 1986 we wel van 11 naar 12 provincies zijn gegaan door de oprichting van de provincie Flevoland.

veranderde aanzienlijk. De mobiliteit en communicatiemogelijkheden van inwoners namen in rap tempo toe, met als gevolg dat een groot deel van het maatschappelijk leven zich niet alleen op het grondgebied van één gemeente afspeelde. Het werd dan ook noodzakelijk gevonden om de problematiek die daarbij komt kijken, zeker in de stedelijke gebieden, in groter verband aan te pakken, maar tegelijkertijd werden deze problemen te klein bevonden om dan door provincies te worden opgepakt.² De aanpak van deze stedelijke problematiek en de wens om slagvaardig regionaal bestuur mogelijk te maken, vormde dan ook de rode draad bij het zoeken naar oplossingen.³

3. De verschillende plannen die de revue zijn gepasseerd

In de discussie hoe de bestuurlijke reorganisatie met betrekking tot het middenbestuur vorm moest krijgen, zou het steeds gaan om de vraag of de oplossing moest worden gezocht in gemeentelijke samenwerking, of dat de oplossing eerder moest worden gezocht in provinciale en gemeentelijke herindelingen. Daarbij zijn er drie fases te onderscheiden die ik nu kort bespreek.

De periode tot 1985

Tot halverwege de jaren '70 van de vorige eeuw werd de oplossing in eerste instantie duidelijk gezocht in intergemeentelijke samenwerking, om het vervolgens te zoeken in de introductie van zogenoemde gewesten als vierde bestuurslaag tussen provincies en gemeenten.⁴ Omdat een vierde bestuurslaag de bestuurlijke organisatie toch te complex en ondoorzichtig zou maken, werd hier uiteindelijk door de wetgever vanaf gezien.⁵ Vanaf de tweede helft van de jaren '70 werd vervolgens de oplossing gezocht in provinciale herindeling. Kleinere 'miniprovincies' zouden gemeentelijke taken en bevoegdheden over kunnen nemen die regionaal moesten worden

2 Zie R.D. van Oevelen, *De provincie in het nauw*, Weert: Celsus Juridische Uitgeverij 2016, p. 21-22.

3 Zeker vanaf de eerste jaren van de 21e eeuw werd het realiseren van slagvaardig regionaal bestuur met name noodzakelijk geacht om economische ontwikkelingen te kunnen bevorderen. Bekijk onder meer J.W.M. Engels & M.J. Fraanje, *De bestuurlijke organisatie van Nederland. Historie, grondslagen, werking en debat*, Deventer: Kluwer 2013 en Holland Acht, Manifest 'slagvaardig bestuur voor Randstad Holland noodzakelijk', Den Haag: Holland Acht 2005.

4 In 1950 was de Wet gemeenschappelijke regelingen tot stand gekomen, maar al snel bleek er een onoverzichtelijk groot aantal samenwerkingsverbanden te ontstaan. Zie R.D. van Oevelen, *De provincie in het nauw*, Weert: Celsus Juridische Uitgeverij 2016, p. 23.

5 Zie ook R.D. van Oevelen, *De provincie in het nauw*, Weert: Celsus Juridische Uitgeverij 2016, p. 26.

opgepakt.⁶ Mede uit vrees voor aantasting van de positie van gemeenten werd echter uiteindelijk van deze plannen afgezien.⁷ De oplossing moest toch in gemeentelijke herindelingen en samenwerkingsverbanden worden gezocht, zo vond men.⁸

Vanaf 1985

Vanaf 1985 zou meer gericht op de problemen van de grootstedelijke gebieden oplossingen worden gezocht. Dit in de vorm van het dwingend opleggen van samenwerking tussen gemeenten als opmaat naar een zogenoemde regionale gebiedsautoriteit. Dit kwam eerst neer op een verkapte vierde bestuurslaag, om uiteindelijk omgebogen te worden tot de vorming van stadsprovincies die in de stedelijke gebieden alle provinciale taken over zouden nemen. Door de negatieve uitslagen van de gemeentelijke referenda in Rotterdam en Amsterdam, kwam dit plan in 1995 op losse schroeven te staan en zouden in deze gebieden slechts enkele zogenoemde plusregio's worden gevormd.⁹

Het vervolg van de kabinetten Rutte I en Rutte II

Het meest recente voorstel voor de bestuurlijke reorganisatie vormt het voorstel uit 2010 van de kabinetten Rutte I en Rutte II om provincies op te schalen door deze samen te voegen tot 5 landsdelen, waarbij met de samenvoeging van de provincies Noord-Holland, Utrecht en Flevoland de eerste 'superprovincie' gerealiseerd zou worden. Daarbij zou de mogelijkheid voor de provincie om in autonomie taken tot zich te nemen aan banden worden gelegd.¹⁰ Dit initiatief sneuvelde echter in 2014 na veel kritiek van zowel de betrokken provincies als de Eerste Kamer.¹¹ Door de beide kabinetten werden wel de plusregio's afgeschaft en zijn in de regio Amsterdam en Rotterdam-Den Haag metropoolregio's gevormd waarin op grootschalige

6 R.D. van Oevelen, *De provincie in het nauw*, Weert: Celsus Juridische Uitgeverij 2016, p. 26-27 en p. 57.

7 Kamerstukken II 1982/83, 17944, 2, p. 4.

8 R.D. van Oevelen, *De provincie in het nauw*, Weert: Celsus Juridische Uitgeverij 2016, p. 30 en 57. In de nodige wettelijke aanpassingen hiervoor kreeg de provincie vooral een stroomlijnende, toezichhoudende en conflictbeslechtende rol toebedeeld ten opzichte van deze samenwerkingsverbanden.

9 R.D. van Oevelen, *De provincie in het nauw*, Weert: Celsus Juridische Uitgeverij 2016, p. 58.

10 R.D. van Oevelen, *De provincie in het nauw*, Weert: Celsus Juridische Uitgeverij 2016, p. 41-48.

11 Deze kritiek had te maken met de zorgvuldigheid en snelheid van het proces en de noodzakelijke grondwetswijzigingen voor het materieel sluiten van de provinciale huishouding. Zie R.D. van Oevelen, *De provincie in het nauw*, Weert: Celsus Juridische Uitgeverij 2016, p. 44-45.

wijze wordt samengewerkt door gemeenten en enkele provinciale taken worden opgepakt.¹²

4. De meerwaarde van provincies en de rol van Statenleden daarbij

Op dit moment ligt er bij de regering en het parlement geen enkel nieuw plan op tafel met betrekking tot de provincie als bestuurslaag. Hoewel coalitiepartij D66 bij de laatste Tweede Kamerverkiezingen nog in haar verkiezingsprogramma het standpunt hierover innam dat de provinciale en gemeentelijke bestuurslaag in elkaar moest worden geschoven, is hierover niets in het regeerakkoord van het kabinet Rutte III terecht gekomen.¹³ Wel is duidelijk dat de aanpak van regionale problematiek op dit moment vooral wordt gezocht in gemeentelijke samenwerkingsverbanden. Zo zet het kabinet in op het verbeteren van politieke verantwoording over gemeentelijke samenwerking en het vergroten van de grip van gemeenteraden op samenwerkingsverbanden.¹⁴

Dit ondanks het feit dat nog in 2016 de Raad van State in haar rapport '*En nu verder!*' duidelijk haar zorgen uitgesproken heeft over steeds meer en op een steeds grotere schaal aangaan van regionale samenwerkingsverbanden.¹⁵ Zeker wanneer de beleidsontwikkeling en de daarmee samenhangende besluiten op het niveau van de regio in een samenwerkingsverband worden genomen, heeft dit wezenlijke gevolgen voor de democratische legitimatie, het toezicht op de beleidsvorming en het afleggen van verantwoording over de uitvoering.¹⁶ Ook in het licht van de decentralisaties rijzen veel vragen over het democratisch tekort als het gaat om regionalisering en intergemeentelijke samenwerking, zo stelt de Raad van State ook in haar jaarverslag over 2017.¹⁷ Het verbeteren van politieke verantwoording over de samenwerking zelf en het vergroten van de grip van gemeenteraden op samenwerkingsverbanden,

12 Het gaat hierbij om een aantal taken op het gebied van verkeer- en vervoer.

13 D66 lanceerde in aanloop naar de Tweede Kamerverkiezingen van 2017 de Startvisie Regionale Democratie & Bestuur.

14 Regeerakkoord VVD, CDA, D66 en ChristenUnie, '*Vertrouwen in de toekomst*', 10 oktober 2017, p. 7.

15 Raad van State, *En nu verder! Vierde periodieke beschouwing over interbestuurlijke verhoudingen na de decentralisatie in het sociale en fysieke domein*, Den Haag: Raad van State 2016, p. 19-20 en 51.

16 Raad van State, *En nu verder! Vierde periodieke beschouwing over interbestuurlijke verhoudingen na de decentralisatie in het sociale en fysieke domein*, Den Haag: Raad van State 2016, p. 19-20 en 51.

17 Raad van State, *Jaarverslag 2017*, Den Haag: Raad van State 2018, p. 20.

verhelpt dit nog niet. Daarmee is nog niet voorkomen dat geen sprake meer is van verlengd lokaal bestuur, maar eerder van ‘verlegd’ lokaal bestuur.

Juist hierin is de meerwaarde van provincies gelegen. Binnen de bestuurlijke hoofdstructuur is immers nog altijd de provincie de enige vorm van middenbestuur waarbij - door het verkiezen van Statenleden - wel sprake is van een écht democratisch verkozen bestuurslaag. Dit maakt de provincie dé bestuurslaag bij uitstek om belangrijke regionale vraagstukken bij te beleggen, zoals dit bijvoorbeeld is gedaan als het gaat om aspecten met betrekking tot de fysieke leefomgeving, of om deze vraagstukken zélf als bestuurslaag in autonomie op te pakken.¹⁸ Daarnaast kan niet vergeten worden dat de provincie de belangrijke taak en functie heeft om te waken over de kwaliteit van het lokaal openbaar bestuur.¹⁹ Daarmee vervult de provincie als bestuurslaag in Nederland nog altijd een belangrijke, niet uit te vlakken functie waar de rol en inzet van Statenleden van onmisbare waarde bij is. Zo stelt ook het regeerakkoord nog dat door de provincies ingegrepen moet worden als belangrijke taken die de directe levenssfeer van mensen raken in sterke mate door gemeentelijke samenwerkingsverbanden wordt opgepakt. Het is in deze gevallen dan noodzakelijk een herindelingsprocedure tussen gemeenten op te starten.²⁰

5. Afronding

Ik kom tot een afronding. Sinds de discussie over de reorganisatie van het openbaar bestuur in de eerste jaren na de Tweede Wereldoorlog een aanvang heeft genomen, zijn tal van plannen de revue gepasseerd zonder dat dit heeft geleid tot structurele veranderingen in de bestuurlijke hoofdstructuur. Daarnaast valt te constateren dat er op dit moment geen nieuwe plannen op de politieke tafel liggen met betrekking tot de provincie als bestuurslaag. Zeker op de korte termijn zijn van bovenaf opgelegde veranderingen in de positie van de provincie als bestuurslaag dan ook niet te verwachten. Hoe de toekomst van de provincie eruitziet, hangt daarmee in grote mate af van wat je er als bestuurslaag zélf van maakt. Daarbij hebben provincies nu en in de

18 Denk daarbij bijvoorbeeld aan de opgaven rond (de verduurzaming van) energie en klimaat. Veel provincies proberen in regio's op dit moment het voortouw te nemen als het gaat om de energietransitie.

19 R.D. van Oevelen, *De provincie in het nauw*, Weert: Celsus Juridische Uitgeverij 2016, p. 15-16.

20 Regeerakkoord VVD, CDA, D66 en ChristenUnie, *Vertrouwen in de toekomst*, 10 oktober 2017, p. 7.

toekomst alle kans een belangrijke en essentiële rol te vervullen in de aanpak van regionale problematiek en de werking van het openbaar bestuur. Met Statenleden daarbij als *unique selling point*.

4. STATEN AAN ZET

Door: J. (Harold) van de Velde MA

Geachte aanwezigen,

Vandaag is het een bijzonder moment voor de auteurs van het Zakboek Statenleden. Maandenlang is er met man en macht gewerkt aan een gereedschapskist voor het betere statenwerk. Het resultaat mag er zijn!

Nu is het aan een Statenlid zelf om de

inhoud tot zich te nemen en te zorgen voor het betere statenwerk. Mevrouw Broekers-Knol heeft al een beeld geschetst dat Statenleden niet alleen provinciale ankers heeft, maar ook de samenstelling van de Eerste Kamer is afhankelijk van wat er in de Provincies gebeurt. Deze getrapte verkiezingen zullen volgend jaar ook veel aandacht krijgen nu er weer een nieuwe Regering in de zetels zit. Echter zijn die camera's en journalisten na 20 maart 2019 weer verdwenen. Dan is het aan al die 570 Statenleden om vier jaar lang hun Statenwerk goed te doen en hun kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende rol uit te oefenen. En dat in een omgeving van een middenbestuur die in 2018 steeds belangrijker aan het worden is. Kijk naar het IBP, het Interbestuurlijk programma, dat recent is ondertekend door het Kabinet samen met gemeenten, waterschappen en provincies. Het is goed dat een aantal jaren terug de Provincies haar taken heeft scherp gesteld.

Statenleden voeren hun drie rollen uit op de 7 kerntaken:

1. Duurzame ruimtelijke ontwikkeling, waaronder waterbeheer
2. Milieu, energie en klimaat
3. Vitaal platteland, natuurbeheer & ontwikkeling natuurgebieden
4. Regionale bereikbaarheid en regionaal openbaar vervoer
5. Regionale economie
6. Culturele infrastructuur en monumentenzorg
7. Kwaliteit van het openbaar bestuur

Aangevuld met wat per provincie nog meer nodig is om samen met gemeenten maatschappelijke opgaven te beantwoorden. In Groningen gaat het bijvoorbeeld in Provinciale Staten ongetwijfeld over gaswinning, in Gelderland over de vliegroutes naar Lelystad en in Zeeland over Thermphos. Soms vragen mensen zich wel eens af: is het nodig dat de Staten zich hiermee bemoeien? Het antwoord is vaak eenvoudig als je bovenstaande onderwerpen hoort: soms is het ene zetje net nodig om iets in beweging te krijgen of om eendracht te maken.

Hoe krijg je iets in beweging? Die vraag komt bij Statenleden veel op. Het zakboek kan daarin behulpzaam zijn. De uitdaging voor een Statenlid is om zo effectief mogelijk te zijn, maar hoe doe je dat. Die vraag is voor de beroepsvereniging van Statenleden, Statenlidnu, ook relevant. Hoe maak je het slimst gebruik van je instrumenten? Wat kun je doen om goed te communiceren? Mensen en middelen kunnen helpen om hierdoor beter je statenwerk te kunnen doen. Dat is ook 1 van de missies van Statenlidnu. Elk Statenlid de kans geven om zijn of haar deskundigheid te bevorderen. Want betrokken, deskundige en krachtige provinciale statenleden dragen bij aan een sterk provinciaal bestuur en zijn daarmee onmisbaar voor het functioneren van onze democratie. Het is mooi om te ervaren dat ook het Ministerie van BZK die waarde daarvan inziet en bezig is met een actieprogramma om democratie en bestuur te versterken. Juist gericht op de ondersteuning van volksvertegenwoordigers.

Immers, ruim twee derde van de Statenleden combineert het Statenlidmaatschap met een betaalde baan. Gemiddeld genomen werken deze Statenleden 33 uur per week. Het Statenlidmaatschap vergt een investering van gemiddeld ruim 20 uur per week. Om deze uren zo effectief mogelijk te besteden, helpt het als er handvatten zijn om het Statenwerk goed in te richten. Daar wordt met het zakboek een stevige basis voor gelegd. Statenlidnu vindt het echter een illusie om te denken dat het mogelijk is de tijdsinvestering van een statenlid te beperken tot 8-12 uur per week zoals de Raad voor Openbaar Bestuur suggereert. Alleen al het invullen van het volksvertegenwoordigerschap vergt een hogere tijdsinvestering. Een vergoeding voor werkzaamheden van € 1.163,75 staat daarmee niet in verhouding tot de tijdsbesteding en het inkomensverlies door minder werken. Bovendien leidt inkomensverlies tijdens het statenlidmaatschap ook tot een lagere pensioen op latere leeftijd. Statenlidnu is blij met de aandacht in de Tweede Kamer en zal zich de komende maanden sterk maken voor een hogere vergoeding waar Statenleden recht op hebben.

Tot slot: het vandaag gepresenteerde zakboek is te mooi om niet naar te kijken, te goed om te laten liggen. Daarom is het voornemen van Statenlidnu om na de Statenverkiezingen volgend jaar alle nieuwe Statenleden een exemplaar te overhandigen, samen met andere relevante informatie in de vorm van een zogenaamd inwerkpakket. Ik wil alle mensen die hebben bijgedragen aan de totstandkoming van het zakboek hartelijk danken voor hun enorme inzet. En laat ik het lef maar hebben om die dank uit te spreken namens heel veel Statenleden in Nederland. En u zult misschien denken: zegt hij nu niets meer over de meerwaarde van de Provincies? Dat klopt! Onze geschiedenis leert dat de Provincies ervoor hebben gezorgd dat het Rijk (onze Staat) is opgericht. Niet andersom. Dat zegt voor mij al genoeg.

Leg-uit

training & advies

Staats- en bestuursrecht en lokale politiek! Dat zijn de aandachtsgebieden van Leg-uit. Graag maken wij kennis met u!

Trainingen:

- Staats- en bestuursrecht en lokale politiek
- Politieke sensitiviteit
- Intervisie

Advisering en begeleiding:

- fractie-fit-test
- Intervisie
- Evaluatie
- Fractieprogramma

5. BOEKPRESENTATIE

Door: mr. C.P.W. (Peter) van den Berg

Beste mensen,

als eerste willen wij de Commissaris van de Koning, de heer Van Beek bedanken dat hij het provinciehuis ter beschikking heeft gesteld voor dit symposium en de presentatie van het Zakboek Statenleden.

In ons dankwoord willen wij ook de voorzitter van de Senaat, mevrouw Broekers-Knol, Richard van Oevelen, Harold van de Velde en Pieter Verhoeve betrekken die tijdens dit symposium een inhoudelijke bijdrage hebben willen leveren.

Dat wij hier op een mooie vrijdag in mei 2018 hier zijn heeft te maken met ons boek, maar hebben we ook te danken aan deze Commissaris.

Op 6 september 2017 presenteerden wij in het historische Stadhuis van Oudewater het Zakboek Raadsleden. Ook toen overhandigden wij aan hem het eerste exemplaar. In zijn dankwoord gaf de Commissaris toen de volgende vraag, hoop of opdracht:

“Ik ben een beetje jaloers want het gaat alleen over raadsleden. Als ik kijk wat er allemaal in het Zakboek naar voren komt dan denk ik een heleboel dingen gelden voor statenleden. Volgens mij was het zo dat het begon als een dun boekje maar is het een standaardwerk geworden. Nu bestaan standaardwerken doorgaans uit twee delen... dus in die zin kan ik mij voorstellen dat er een tweede deel komt en daar heb je een jaar de tijd voor. Denk er maar over na, maar mij lijkt het zeer interessant...”

Het was een intensieve klus maar na ruim 8 maanden mogen wij nu een compleet zakboek, of handboek, van zo'n 260 pagina's presenteren. Het

was een leerzame en mooie klus. We hopen dat veel statenleden, maar ook bestuurders en ambtenaren, er hun voordeel mee mogen doen.

Een van deze ontdekkingen was dat wij helemaal geen uniek boek uitbrengen..... De eerste uitgave verscheen precies 350 jaar geleden..... Reeds in 1668 schreef de Raadspensionaris Johan de Witt een Zakboek met procedures, resoluties, reglementen en gebruiken. Er waren reglementen met betrekking tot het aannemen van geschenken en integriteit. Wat betreft de gebruiken, dat ging ook over kledingvoorschriften en het gebruik van hoeden. Hoewel ons Zakboek naast een hoofdstuk over integriteit ook allerlei bijlagen met checklisten bevat, hebben wij ons niet aan kledingvoorschriften gewaagd.

Beste mensen, veel zaken kun je van twee of meerdere kanten bezien en beoordelen. Je kunt het een teleurstelling noemen dat dit Zakboek niet het eerste Zakboek voor Statenleden is. Je kunt er natuurlijk trots op zijn als je bedenkt dat een invloedrijk raadspensionaris met de naam Johan de Witt in 1668, dus precies 350 jaar geleden, met het eerste Zakboek kwam en dat na 350 jaar er dus toch behoefte bleek te zijn aan een nieuwe Zakboek. Je kunt je er over verwonderen dat zowel in het eerste Zakboek als in het Zakboek dat vandaag gepresenteerd wordt een hoofdstuk over integriteit staat. Van Johan de Witt staat bekend dat hij alle geschenken terug stuurde en alleen een warme maaltijd accepteerde. De redactie hoopt echter wel dat het met ons beter afloopt want een fataal volksgericht zoals in 1572 hadden wij bij ons schrijven niet zo voor ogen....

Hoe hebben wij dit project aangepakt? Vrij snel na de start hebben we een soort panel van ervaren statenleden, statengriffiers en bestuurders samengesteld die hoofdstukken kritisch doornamen.

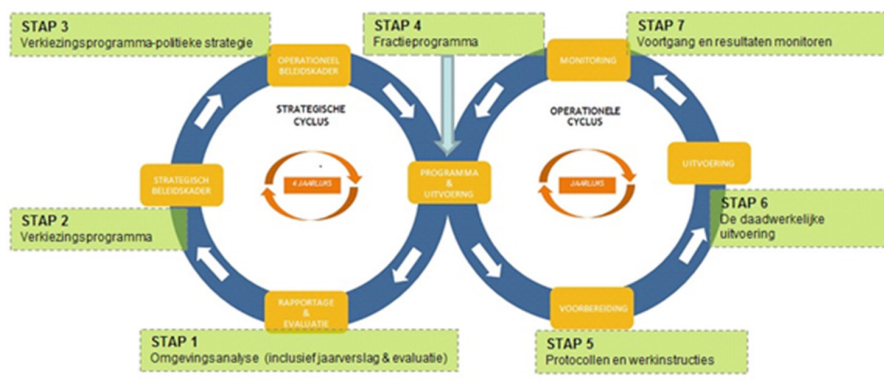
Het grootste deel van het boek hebben wij met z'n vieren geschreven. Daarbij zijn we bijgestaan door Dorien van der Kamp, Frank Rovers en Peter van der Geer en ongeveer 25 statenleden, bestuurders en griffiers die korte ervaringsverhalen hebben geschreven. In dit verband wil ik ook speciaal de vereniging StatenlidNu en dan met name de bestuursleden Teus Dorrepaal en Harold van de Velde noemen die meedachten en feedback gaven. Leerzaam!

Zo leerzaam dat ik Teus geadviseerd heb zijn studie over ‘Water en Bijbel’ af te ronden en te publiceren.....

De structuur van het boek. Het boek bestaat uit drie delen die onafhankelijk van elkaar gelezen kunnen worden. Ook de meeste hoofdstukken kunnen onafhankelijk van elkaar bestudeerd en toegepast worden. Eigenlijk vergelijkbaar met de gereedchapskist van de timmerman. Op het ene moment is hij druk met zijn zaag, op een ander moment moet hij juist zijn hamer gebruiken om op het juiste spijkerkop of aanbeeld te slaan. En aan het einde van het boek vindt u ruim 20 checklisten en voorbeelden. Denk aan een checklist wanneer je overweegt een motie in te dienen, of een analyse van de lokale bevolking wil maken etc.

Deel A De staten	Deel B De fractie	Deel C Statenlid	Overige
<ul style="list-style-type: none"> • Welkom in de staten(vergadering) • In de staten • Verantwoordelijkheden en instrumentarium • Beleid • Omgaan met bedreigingen 	<ul style="list-style-type: none"> • De cyclus van een fractie • Verkiezingsprogramma • Fractieprogramma • Jaarverslag fractie • Evaluatie fractie • Efficiënt vergaderen in fractie • Integriteit • Ondernijning 	<ul style="list-style-type: none"> • Overtuigend debatteren • Onderhandelen • Effectief invloed uitoefenen en gedrag • Timemanagement • Feedback • Kernkwaliteiten 	<ul style="list-style-type: none"> • Voorwoord • Verantwoording • Intermezzo's • Checklists • Voorbeelden • Verklarende woordenlijst

Rondom verkiezingen hoor je vaak “ze beloven van alles, maar ze doen het toch niet”. Met andere woorden, de inkt van de verkiezingsprogramma’s is geduldig en na vier jaar gaan we weer opnieuw schrijven. Dat kan anders. We hebben hiervoor een model ontwikkeld waar fracties mee aan de slag kunnen. Eigenlijk heel eenvoudig en vergelijkbaar bij ontwikkeling van beleid en de uitvoering daarvan bij gemeenten of bedrijven. Je start met het formuleren van doelstellingen (zeg maar je verkiezingsprogramma) en prioriteiten (je speer- of actiepunten) en vervolgens pas je daar je organisatie op aan (je fractie en steunfractie) en pak je zelf de uitvoering op. Dat bespreek je (monitoren), evalueer je en dat kan leiden tot aanpassing van doelen, prioriteiten etc. We beseffen dat je daar ook niet te krampachtig mee om moet gaan, maar het geeft wel enig houvast en structuur in je eigen activiteiten zodat je minder volgend ben.

Wat maakt het boek onderscheidend? Er zijn goede juridische handboeken beschikbaar. Maar op het gebied van het Provincierecht is er niet heel veel juridische of praktische vakliteratuur beschikbaar. Wat er volgens mij zeker niet is, is een praktisch handboek met checklisten. Een boek of gereedschapskist voor het ambachtelijke politieke handwerk.

Bij het spreken met lokale en provinciale volksvertegenwoordigers en bestuurders en na het schrijven van twee Zakboeken kun je misschien ook wat algemene tips formuleren;

- Voor lokale politici: probeer eens thema's wat meer beschouwend en abstract te benaderen. Wie is bevoegd en horen we naar de burgers of luisteren we op straat en in de raadszaal ook? Vraag eens aan Statenleden hoe zij beschouwend opereren;
- Provinciale statenleden worstelen met hun achterban. Ze worden gekozen door kiezers maar communiceren in de praktijk het meest met bestuurders en belangenorganisaties. Tip: ga de regio in, vraag eens hoe raadsleden lekker concreet communiceren.....
- Debat - Lokaal staat dicht bij de burger, dat merk je in het debat. Raadsleden doen beter hun best om de 'taal van het volk' te spreken. Gevaar is echter dat de lokale politiek daardoor snel populistisch wordt, letterlijk de oren laat hangen naar de burgers op de tribune. Provinciale politici opereren meer in de luwte. Debatten hebben daardoor meer diepgang, zijn vaak fundamentele. Bij gebrek aan (al te veel) publiek

heeft score voor de bühne en de korte termijn geen zin. De lange lijnen tellen daardoor meer, maar een debat kan ook echt een inhoudelijk debat worden waarbij statenleden de conclusie kunnen trekken dat ze hun standpunt moeten aanpassen. Zonder burgers op de tribune is dat geen schande.

- Praktijk versus principes - er is een redelijke doorloopsnelheid in Provinciale Staten. Deels komt dat doordat men PS ziet als leuk opstapje naar een wethouderspost. Deels ook omdat je er tegen moet kunnen dat het vaak wat abstract is. Politici die van praktische, zichtbare resultaten houden haken snel af.

Beste mensen, van Richard van Oevelen kregen we al een uiteenzetting van de ontwikkelingen van de Provincie. In mijn tocht om tot een Zakboek Statenleden te komen deed ik ook aardige ontdekkingen. De eerste was dat de provinciale overheid in de 16e en 17e eeuw aanzetten deed om te komen tot alfabetisering van wat toen de verenigde Nederlanden werd genoemd. Daartoe werden licenties uitgegeven aan onderwijzers. Een onderwijzer hier niet ver vandaan, Lopik, kreeg daarvoor 100 gulden per maand. De theoloog Voetius, een van de eerste rectors van de in 1636 opgerichte Universiteit Utrecht, ging met het provinciebestuur de discussie aan over studiebeurzen voor studenten.... De studiefinanciering blijkt dus oudere papieren te hebben dan ik dacht.

Bij haar oprichting koos de Universiteit Utrecht de zinspreuk *Sol Iustitiae Illustra Nos*²¹. U hebt dit logo zojuist, rijdend bij de splitsing A27-A28, wellicht ook op een van de gebouwen gezien. Een verwijzing naar de wijze koning Salomo²² en ook de profeet Maleachi²³ spreekt over de “zonne der gerechtigheid”.

De wijze koning Salomo zegt “*Het licht der waarheid heeft ons niet verlicht en de zon van het verstand (inzicht) is voor ons niet opgegaan*”. Dat het een bede is, is herkenbaar. Het helpt, hoe bijzonder dat ook bij een boek-presentatie ook mag klinken, niet om je dagen met je neus in de boeken te slijten. De “zonne

21 Zon der gerechtigheid verlicht ons

22 Apocriefe Boek der Wijsheid

23 Maleachi 4 vers 2

der gerechtigheid” valt plotseling binnen, die momenten van inzicht heb je niet in de hand. Die komen van buiten. Die momenten van ontdekking, inzicht en inspiratie hadden we ook bij het ontstaan van dit Zakboek.

De Zon geeft warmte, licht en kracht. Dat geeft mij bij het schrijven, maar ook bij het ontvangen van complimenten, steeds weer het besef dat het van buitenaf komt, van de Zon der Gerechtigheid. Hem dank ik dan ook voor kracht, inzicht en verstand. Vanuit die inspiratie en kracht heb ik tot enkele weken geleden ook bijna 18 jaar mij mogen inzetten voor de lokale samenleving.

Ik dank u voor uw aanwezigheid en betrokkenheid bij de presentatie van dit boek maar nog meer uw betrokkenheid bij onze samenleving door uw functioneren in onze volksvertegenwoordiging.

DE PRESENTATIE IN BEELD

VERSTAND VAN ZAKEN
IS MEER DAN JURIDISCHE KENNIS
ploum.nl

Ploum
Rotterdam Law Firm

6. EEN WELKOM HULPMIDDEL!

Door: G.W. (Gerben) Huisman

Blij en dankbaar ben ik dat ik mee heb mogen schrijven aan het Zakboek voor Statenleden. Als griffier merk hoe belangrijk het is dat Statenleden de regels van het spel kennen. Want Statenleden willen resultaat bereiken en dat lukt het beste als de spelregels kent. Want net als bij voetbal moet je de spelregels kennen om het (doel)punt te kunnen maken.

Ik heb enorm veel respect voor onze volksvertegenwoordigers. Ze steken over het algemeen ontzettend veel tijd en energie in hun werk. Ze proberen zo goed mogelijk alle belangen af te wegen om tot een doordacht standpunt en vervolgens besluit te komen.

Regelmatig zie ik volksvertegenwoordigers worstelen met hun rol. Toen ik nog niet zo lang griffier was kwam een statenlid vragen of zij ook zomaar een afspraak met de gedeputeerde kon maken. Die vraag intrigeerde mij. Natuurlijk kan dat, want de volksvertegenwoordigers zijn het hoogste orgaan. Zij kiezen tenslotte hun vertegenwoordigers uit en dat zijn de gedeputeerden. De gedeputeerden vertegenwoordigen vervolgens de gehele staten en niet alleen de coalitie. Het woord ‘coalitie’ alleen al geeft meer verwijdering dan toenadering, wat mij betreft schrappen we het!

De staten verdienen het, om als hoogste orgaan, de kaders te stellen en dat vraagt in mijn ogen een andere manier van politiek bedrijven. De staten zijn als eerste aan zet om samen met het college van gedeputeerde staten en zoals we dat in Fryslân noemen ‘de mienskip’ (betrokkenen) uit te denken wat de belangrijkste onderdelen van het nieuwe beleid zouden moeten zijn. Vervolgens mag het college het uitwerken en kunnen de staten het beleid

vaststellen. De huidige praktijk laat vaak het beeld zien dat de staten aan het eind er nog wat van mogen vinden.

Mijn ervaring is dat zowel de staten als het college willen werken aan de nieuwe aanpak. Het vraagt van het college meer investeren aan de voorkant van de beleidsontwikkeling. Het vraagt van de staten een scherp en helder beeld hebben van de maatschappelijke effecten die zij willen bereiken.

Vanuit Fryslân, waar ik griffier mag zijn, hebben meerdere statenleden en anderen een bijdrage geleverd. Ik vind het mooi om te zien dat de heer Dorrepaal en Benedictus vandaag ook bij de presentatie aanwezig zijn.

Er is vanochtend al gesproken over de tijdsinzet en de vergoeding die statenleden ontvangen. Als griffier kan ik niet anders dan dat beamen. Er is veel tijdsinzet en een in mijn ogen te magere vergoeding.

Ik hoop dat dit zakboek inzichten en tips geeft. Een aantal volksvertegenwoordigers hebben hun ervaringen gedeeld. Ik hoop dat het tot lering en soms vermaak mag zijn voor de statenleden van nu en die van de toekomst.

PERSONALIA

Mr. C.P.W. (Peter) van den Berg (1974) heeft Nederlands Recht (specialisatie staats- en bestuursrecht) gestudeerd aan de Erasmus Universiteit Rotterdam. Peter is juridisch adviseur en facilitator bij de gemeenten Oudewater en Woerden, adviseur & trainer bij Leg-uit en was van 2006-2018 gemeenteraadslid in Waddinxveen. Peter is redacteur van de serie Zakboeken Openbaar Bestuur waarvan inmiddels twee delen zijn verschenen: Zakboek Raadsleden (september 2018) en het Zakboek Statenleden (mei 2018).

mr. A. (Ankie) Broekers-Knol (1946) was wetenschappelijk medewerker / universitair docent aan de juridische faculteit van de Rijksuniversiteit Leiden (1971-2012). Ankie is sinds 2001 lid van de Eerste Kamer en sinds 2013 voorzitter van de Senaat. Van 1986 tot 1987 was zij lid van de gemeenteraad van de gemeente Bloemendaal.

G.W. (Gerben) Huisman (1977) heeft communicatie gestudeerd aan de Hanzehogeschool in Groningen. Gerben werkt sinds 2000 voor decentrale overheden. Gestart als projectleider bij de gemeente Groningen is hij nu Statengriffier bij de provincie Fryslân.

mr. R.D. (Richard) van Oevelen (1992) is werkzaam als advocaat bestuurs- en omgevingsrecht bij Ploum Advocaten en Notarissen. Daarnaast is hij als fellow verbonden aan de Thorbeckeleerstoel en als gastmedewerker verbonden aan de afdeling Staats- en bestuursrecht van de Universiteit Leiden. Hij is auteur van het boek 'De provincie in het nauw'. Richard was van 2014-2018 lid van de gemeenteraad van Pijnacker-Nootdorp.

A.J. (Arne) Schaddelee (1980) is medeoprichter van Communicatiebureau De Gele Kamer en is Statenlid in de Provincie Utrecht (2011-heden, ChristenUnie). Hij was manager communicatie bij de RMU (2008-2016) en commissiegriffier van de Provincie Zuid-Holland (2006-2008).

J. (Harold) van de Velde MA (1990) is bestuursadviseur openbare orde en veiligheid en eigenaar van Van de Velde Advies & Consultancy, lid van Provinciale Staten van Zeeland (2015-heden, SGP) en voorzitter van Staten-lidNu (2017-heden).

